CONCEPTUL DE EVALUARE A GRADULUI DE MANIFESTARE A COMPETENȚEI

THE CONCEPT OF EVALUATING THE DEGREE OF COMPETENCE

CZU: 373.091.26:37.042 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.63**

Maia ȘEVCIUC,
ORCID: 0000-0002-3129-6057
e-mail: maia.sevciuc@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The issue of gradual evaluation of the manifestation of competence is a current and timely one. If the training/ skills development methodology is widely addressed, then the evaluation methodology of this phenomenon is only at the beginning of the substantiation process. In the given article, an attempt is made to present a holistic/complex concept of evaluating the degree of manifestation of skills at different stages and levels of training. An approach to the evaluation of the manifestation of transversal/transdisciplinary skills is also proposed. A system of indicators and levels of evelaurae of the degree of manifestation of competences by students is also proposed, applying the matrix of competences. The focus is also on the presentation of the forms and methods of evelayre of the degree of manifestation of the skills by the students. The ways of evaluating the students' desire to demonstrate their skills in the process of studying school subjects are also described in detail.*

Keywords: *competence, competence evaluation, matrix of competences, taxonomy of competences, the purpose of demonstrating competence.*

INTRODUCERE

Conceperea unor abordări cu privire la evaluarea competențelor în cadrul educațional se află la etapa inițială/ incipientă. Complexitatea problemei este determinată de complexitatea obiectivă a procesului de evaluare a rezultatelor învățării, deoarece competențele reprezintă achiziții polifuncționale, sunt transdisciplinare, caracterizează calitatea personalității elevului și reprezintă un produs al actului de învățare.

Evaluarea competențelor reprezintă componenta centrală a procesului de învățământ (alături de predare-învățare), dar și decisivă privind funcționalitatea sistemului didactic. Evaluarea este și un mijloc de bază de realizare a feedback-ului care oferă informații necesare pentru luarea deciziilor de reglare/ dezvoltare a sistemului de învățământ.

Așadar, evaluarea reprezintă un act psihopedagogic complex, de stabilire a relevanței și a valorii rezultatelor învățării manifestate în forma de competențe prin raportarea acestora la un sistem de indicatori prestabilit. Pentru a evalua competențele (se are în vedere gradul de manifestare/ dezvoltare a acestora la o etapă dată) este ne-

cesar de a se orienta la manifestările reale ale acestora: finalități, capacitatea de a realiza o anumită activitate într-un context real sau modelat. Indicatori, formele, metodele și tehnicile de evaluare în integritatea sa trebuie să permită/ să asigure diagnosticarea nivelului de formare a competențelor în acțiune/ activitate/ context.

La etapa actuală există mai multe modalități de evaluare a cunoștințelor, capacităților/ abilităților, dar și a nivelului de competențe formate. Însă ele nu reprezintă un sistem bine fundamentat și nu oferă informații depline despre nivelul real și dinamica formării competențelor pe parcursul procesului de învățare și la finele acestui proces.

Formarea competențelor se realizează pe etape și gradual prin interconexiunea studierii disciplinelor școlare. Diagnosticarea/ evaluarea competențelor poate fi realizată cum pe parcursul actului de învățare așa și la etapa finală a acestuia (clasa a IV-a, clasa a IX-a și clasa a XII-a).

UNELE DEMERSURI ALE EVALUĂRII GRADULUI DE MANIFESTARE A COMPETENȚEI

În cadrul fundamentării conceptului de evaluare a manifestării competențelor trebuie de ținut cont de existența unor probleme și disfuncționalități în sistemul actual de evaluare a rezultatelor școlare și anume: nivelul scăzut de conexiune/ interconexiune privind stabilirea nivelurilor de formare a competențelor (ierarhiei graduale); lipsa unei abordări unice/ generale acceptate privind taxonomia competențelor incluse în cadrul evaluativ; lipsa unor instrumente standardizate de evaluare a competențelor; existența unui decalaj dintre orientările metodologice de formare a competențelor în calitate de finalități și lista reală a competențelor supuse pentru evaluare.

Cu alte cuvinte, rezultatele învățării trebuie să fie evaluabile și să fie în corespundere cu strategiile didactice, iar indicatorii de evaluare trebuie să fie conecși finalităților obținute în procesul de învățare. Conceptul de evaluare a competențelor prezintă o strategie/ un sistem care are la bază următoarele prevederi: materia se organizează în unități complexe de învățare/ sau module; pe parcurs și la finele studierii fiecărei unități de învățare se realizează evaluarea rezultatelor obținute, reprezentate de unitățile de competențe; evaluarea competențelor în cadrul unității de învățare se măsoară în puncte/ prin descriptori și reprezintă temei pentru stabilirea clasamentului elevului; evaluarea competențelor în cadrul unității de învățare reprezintă, pe de o parte, evaluarea constituentelor competențelor specific disciplinelor școlare, transdisciplinare, pe de altă parte, reprezintă evaluarea gradului de manifestare a competenței la etapa dată și într-un context anume. De fapt, evaluarea competențelor în acest caz este o etapă intermediară în cadrul procesului de evaluare a rezultatelor școlare.

Fundamentarea unui sistem de evaluare a competențelor poate fi realizată în trei aspecte/ modalități: aplicarea tehnologiilor informaționale/comunicaționale (elaborarea unor programe-speciale de evaluare-standard), reconceptualizarea mecanismelor tradiționale de evaluare a rezultatelor școlare, îmbinarea ambelor abordări în cadrul evaluativ.

În acest context, formulăm un set de recomandări [1]:

- ✓ *Sistemul de evaluare trebuie să fie eficient și mobil pentru aplicare în cadrul studierii diferitor discipline.*
- ✓ *Sistemul de evaluare trebuie să fie polinivelar/poligradual, capabil să ofere diferite variante de itemi de diferit grad de complexitate. Numărul sumar de puncte poate fi obținut prin diferite modalități.*
- ✓ *Sistemul de evaluare a competențelor trebuie să fie conceput în așa fel, ca rezultatele măsurate în puncte sau procente să poată fi convertite în note.*
- ✓ *Sistemul de evaluare a competențelor trebuie să asigure obiectivitatea maximală.*
- ✓ *Sistemul de evaluare a competențelor trebuie să fie orientat spre elev. Elevul trebuie să vadă/ să știe cum în procesul de învățare se modifică/ crește nivelul lui de competențe. Elevul trebuie să cunoască precis în raport cu fiecare item ce competențe, ce unitate de competență va fi evaluată.*

Așadar, sistemul de evaluare a competențelor este unul cu mai multe niveluri: nivelul transdisciplinar, nivelul disciplinar, nivelul interdisciplinar, nivelul polidisciplinar (pe diferite arii curriculare). De regulă, aceste niveluri de evaluare se încadrează în două aspecte: *evaluarea în cadrul studierii unei discipline* și *evaluarea trans-inter-disciplinară*.

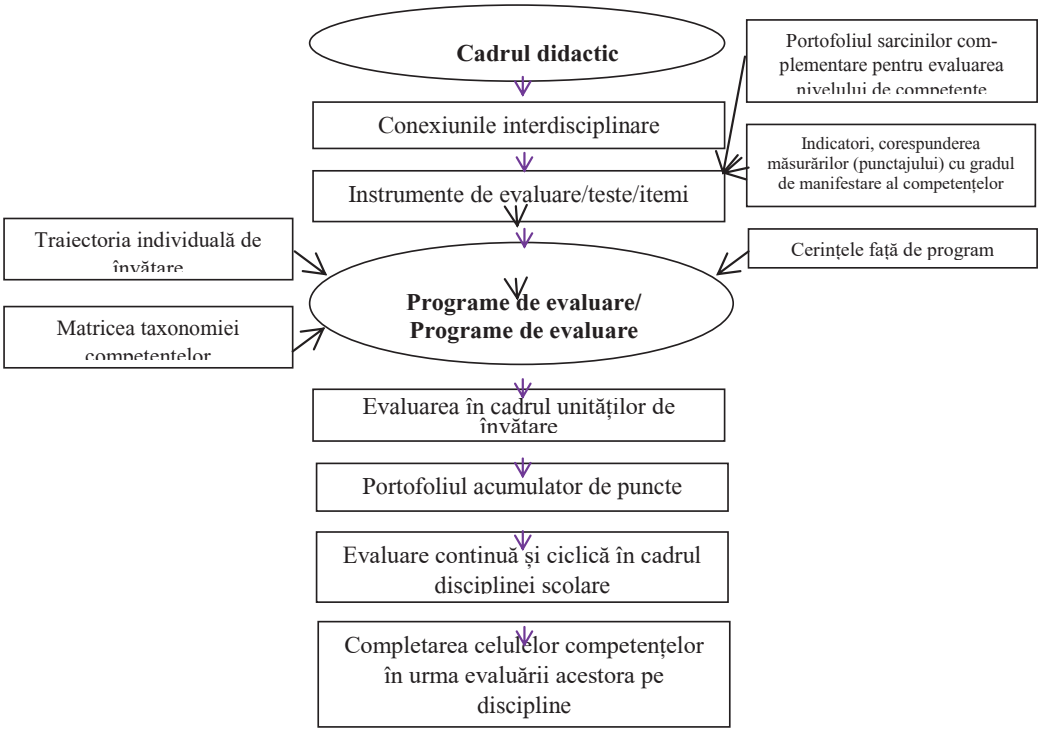

Fig.1. Sistemul de evaluare al competențelor [2]

În primul caz, se evaluează competențele specifice disciplinei, în cazul al doilea, se evaluează competențele transversale/ transdisciplinare prin intermediul testelor inclusiv celor standardizate. Evaluarea se realizează în mod ciclic și este supusă unei monitorizări care are drept scop stabilirea dinamicii schimbărilor în calitatea standardelor în cadrul educațional. Monitoriarea va fi orientat asupra: studierii nivelului de competențe a elevilor în dinamică pe parcursul anului de învățământ; analizei rezultatelor de învățare și a dragului de manifestare a competențelor formate; analizei complexe a nivelului de formare a elevilor pe parcursul unei perioade de timp (an de învățământ, mai mulți ani de învățământ).

Așadar, sistemul de evaluare al competențelor reprezintă un construct complex cu mai multe elemente care se află în permanentă interconexiune (*vezi*, Figura 1).

METODOLOGIA EVALUĂRII COMPETENȚELOR ÎN CADRUL EDUCAȚIONAL

Metodologia evaluării competențelor ca parte integrantă a sistemului de evaluare a rezultatelor școlare se axează pe următorii indicatori: volumul și profunzimea cunoașterii de către elevi a materiei studiate; capacitatea de aplicare a cunoștințelor în diferite situații (cunoscute, problematizate); capacitatea de integrare a cunoștințelor și abilităților în diferite situații (mai complexe, nestandarde).

În cadrul fiecărui indicator pot fi identificate patru niveluri, de exemplu: *nivelul zero* – corespunde notelor 1-4 (mai puțin de 55 puncte); *nivelul unu* – corespunde notelor 5-6 (55-65 puncte); *nivelul doi* – corespunde notelor 7-8 (66-75 puncte); *nivelul trei* – corespunde notelor 9-10 (76-100 puncte).

În continuare prezentăm criterii de evaluare a competențelor în vederea stabilirii clasamentului elevilor în procesul studierii unei discipline școlare. Dacă toate criteriile sunt în corespundere cu nivelul trei – atunci elevul obține clasamentul maximal. Dacă toate criteriile corespund nivelului unu – atunci clasamentul elevului este minimal.

Tabelul 1. Indicatori, niveluri de evaluare a rezultatelor învățării în cadrul unei discipline școlare

Nr. crt.	Indicatori	Niveluri			
		0	**1**	**2**	**3**
1.	Volumul și profunzimea cunoașterii și înțelegerii materiei studiate.	Nu poate argumenta/ explica/ descrie	Argumentare, explicare, descriere simplistă	Argumentare, explicare, descriere desfășurată	Argumentare, explicare, descriere axată pe legități generale și cunoștințe transdisciplinare

2.	Capacitatea de a aplica cunoștințe în diferite situații/ capacitatea de a opera cu entități de cunoaștere	Nu poate realiza sarcini și operații elementare	Realizează sarcini elementare și aplică unele cunoștințe în situații simple/ cunoscute	Realizează toate sarcinile propuse, aplică cunoștințele în situații cunoscute, dar și în cele probleme. Poate explica și ilustra activitățile sale	Realizează sarcinile propuse în mod creativ; aplică cunoștințele în situații complexe, care presupun integrarea cunoștințelor și abilităților transdisciplinare
3.	Capacitatea de integrare a cunoștințelor și abilităților în diferite situații: complexe, nestandarde (ce țin, în primul rând, de profilul disciplinei)	Nu poate realiza activități de integrare (produse de integrare)	Realizează activități de integrare, produse de învățare la un nivel simplist, fără argumentare	Realizează activități de integrare, produse de învățare logic structurate, argumentate, cu aplicarea cunoștințelor transdisciplinare	Realizează activitățile de integrare și produse de învățare la un nivel creativ, axându-se pe cercetare și abilități transdisciplinare
	Aprecierea *Aprecierea în punctaj - clasament*	1-4 55 puncte	5-6 56-65 puncte	7-8 66-75 puncte	9-10 76-100 puncte

Punerea în funcționare a acestor indicatori este un proces dificil și greu de realizat de către un singur profesor. De aceea, este necesar de implicat în acest proces structuri/ departamente care au ca responsabilități – conceptualizarea și monitorizarea evaluării rezultatelor școlare. În acest sens pot fi promovate două abordări: (1) Redimensionarea sistemului tradițional de evaluare din perspectiva evaluării competențelor cu modificările respective a întregului instrumentar în conformitate cu unul sau altul concept al evaluării; (2) Elaborarea programelor speciale de evaluare a competențelor bazate pe tehnologii informaționale.

Deoarece competențele se formează gradual și pe etape, nivelul lor de manifestare/ dezvoltare se evaluează în funcție de acestea, pe parcursul și la finele studierii disciplinelor școlare. Totodată, există cel puțin trei abordări/ concepte privind evaluarea gradualității competențelor în raport cu categoria acestora: *competențe transversale/ transdisciplinare*, *competențe specifice disciplinelor școlare*, constituiențele competențelor (unități de competențe).

Prima abordare ține de evaluarea gradualității competențelor transversale din perspectiva transdisciplinarității.

A ***doua abordare*** ține de evaluarea competențelor specifice disciplinelor școlare din perspectiva intradisciplinară.

A ***treia abordare*** se axează pe evaluarea competențelor specifice disciplinelor școlare din perspectiva transversală/ transdisciplinară/ interdisciplinară.

Deși competențele transversale constituie un sistem de finalități, prevăzut și de cadrul legal, nu există un concept clar de evaluare a acestora. Tradițional, sistemul de evaluare în cadrul învățământului general se axează pe evaluarea competențelor specifice disciplinelor școlare (*a ști/ a cunoaște* disciplina școlară respectivă) fără a raporta/ corela aceasta cu cele transversale.

În cadrul acestui studiu se propune un concept dihotonomic de evaluare a manifestării competențelor specifice dsciplinelor școlare din perspectiva transdisciplinarității/ interdisciplinarității. n acest sens, competențele specifice se formează în așa fel că ele se sincronizează/ contribuie la formarea unei sau mai multor competențe transversale/ transdisciplinare. În acest caz, evaluarea manifestării competențelor specifice disciplinelor școlare este în același timp și evaluarea manifestării competențelor transversale. Desigur, că se ia în vedere și ponderea/ oportunitatea fiecărei discipline școlare în formarea unei/ unor competențe transversale/ transdisciplinare. Totodată se ia în calcul și ponderea/ oportunitatea fiecărei unități de învățare/ modului de formare a competențelor specifice disciplinei de studii. În acest caz, cum o disciplină școlară poate fi dominantă privind formarea unei sau altei competențe transversale/ transdisciplinare, așa și o unitate de învățare (modul) poate fi dominantă privind formarea unei sau altei competențe specifice disciplinei date. Pentru a stabili interconexiunile dintre unitățile de învățare și competențele specifice disciplinei se elaborează matricea competențelor în raport cu următoarele prevederi:

- Structura și numărul competențelor specifice disciplinei.
- Structura și numărul unităților de învățare în cadrul unei discipline școlare.
- Valențele fiecărei unități de învățare în vederea formării uneia sau altei (sau mai multor) competențe specifice disciplinei școlare.
- Taxonomia competențelor – standardizată, cu funcție dublă: *ghidarea proiectării unităților de competențe dominante pe unități de învățare*; *ghidarea stabilirii instrumentarului de evaluare a competențelor formate în cadrul unităților de învățare*.

Tabelul 2. Posibila matrice a competențelor specific disciplinei școlare

Nr. crt.	Competența specifică Unități de învățare	Competențe specifice disciplinei ”X”			
		Competența nr.1/ Semnificația	Competența nr.2/ Semnificația	Competența nr.3/ Semnificația	Competența nr.X/ Semnificația
1.	Unitatea de conținut nr.1	3	2	1	2

2.	Unitatea de conținut nr.2	3	3	3	1
3.	Unitatea de conținut nr.3	2	2	1	1
4.	Unitatea de conținut nr.4	3	3	3	3
5.	Unitatea de conținut nr.X	X	X	X	X

Așadar, în matrice competențele specifice se plasează orizontal și unitățile de conținut, pe verticală. În contextul acestei matrice unitatea de conținut nr.1 este semnificativă în cea mai mare parte în formarea competenței specifice nr.1(3), puțin semnificativă pentru formarea competenței nr.2(2), nr.4 și nu este semnificativă pentru competența nr.3(1).

Acest model de matrice poate fi aplicat și pentru elaborarea matricei de competențe transversale/ transdisciplinare raportate la disciplinele școlare din perspectiva semnificațiilor acestora în formarea competențelor respective. Așadar, pentru a evalua gradul de dezvoltare a competențelor specifice unei discipline la elevi se propun următorii descriptori de acțiuni:

1. Descriptorul semnificației (ponderea unității de învățare) pentru fiecare unitate de conținut:

$\mathbf{P}_{(n)}$ – ponderea unității de conținut.

2. Rezultatele obținute în urma studierii unei unități de conținut în raport cu ponderea acesteia:

$\mathbf{R}_{(n)}$ – rezultatul pentru o unitate de conținut.

3. Rezultatele obținute de elev pentru fiecare unitate de conținut $\mathbf{R}_{(t)}$ – rezultatele pentru toate unitățile de învățare în raport cu ponderea acestora la formarea unei s-au altei competențe specifice. Se apreciază fiecare competență specifică în parte.

4. Gradul de manifestare a competenței specific la fiecare elev se calculează prin formula:

$$\mathbf{O}_{(elev)} = \mathbf{P}_{(n)} \times \mathbf{R}_{(n)} \times \mathbf{R}_{(t)}.$$

În procesul evaluării gradului de manifestare a competențelor pot fi aplicate diferite forme și strategii/ instrumente. Aplicarea unui sau altui instrumentar de evaluare depinde de etapa evaluării – pe parcursul formării competenței sau la finele unei etape de formare, de tipul și semnificația disciplinei sau unității de conținut în cadrul unei discipline în formarea competenței date; de scopul evaluării: evaluarea la nivel de cunoaștere, la nivel de aplicare sau integrare (manifestarea competenței propriu-zise).

Ținând cont de practica și oportunitățile aplicării diferitor instrumente de evaluare a gradului de manifestare a competențelor, pot fi recomandate diferite scheme/ combinații de metode și forme de evaluare raportate la una sau mai multe competențe (grupul de competențe).

Tabelul 3. Forme și metode de evaluare a gradului de manifestare a competențelor în raport cu nivelul și tipologia competențelor

Nivel de manifestare a competențelor		
Cunoaștere-înțelegere	**Aplicare-operare**	**Integrare-transfer**
1. Testare 2. Chestionare 3. Colocviu 4. Lucrări de control 5. Convorbire 6. Etc.	1. Exercițiu 2. Referat 3. Testare 4. Studiu de caz 5. Lucrul individual cu elemente de cercetare 6. Situație problemă 7. Etc.	1. Proiect 2. Lucrări de laborator 3. Studiu de caz 4. Modelarea … 5. Rezolvarea situațiilor-problemă 6. Etc.

Tabelul 4. Modalități de evaluare a gradului de manifestare a competențelor la elevi în procesul studierii disciplinelor școlare

Numele de familie _____

Nr. crt.	**Niveluri/ indicatori Unități de învățare**	**Niveluri**	**Indicatori/dimensiuni**			
			cunoaștere și înțelegere	***aplicare-operare***	***Integrare (transfer) creativitate***	***Media***
1.	Unitatea de învățare 1	0				
		1	58 puncte	58 puncte	56 puncte	57 puncte
		2				
		3				
2.	Unitatea de învățare 2	0				
		1			64 puncte	65 puncte
		2	67 puncte	66 puncte		
		3				
3.	Unitatea de învățare 3	0	43 puncte			
		1		57 puncte	55 puncte	51 puncte
		2				
		3				
	…					
	Total/media		**56 puncte**	**60 puncte**	**58 puncte**	**57 puncte**

Sugestii cu privire la completarea tabelului dat și interpretarea rezultatelor obținute de fiecare elev în parte:

1. În cadrul studierii fiecărei unități de conținut se evaluează gradul de manifestare a competenței (constituentelor competențelor) la fiecare elev în parte.
2. Modalități de evaluare pot fi diferite:

- pe parcursul studierii unității de conținut pot fi realizate evaluări pe dimensiuni: *cunoaștere și înțelegere*, *aplicare-operare*, aplicând diferite metode: testul, chestionarul;
- la finele studierii unității de conținut de regulă, se realizează evaluarea pe dimensiunea „*integrare*” (*transfer/creativitate*), se aplică metode: studiu de caz, rezolvarea situațiilor- problemă, referate, microcercetări etc.

3. În conformitate cu fiecare indicator/ dimensiune elevul poate obține de la 0 până la 100 de puncte, iar rezultatele pot fi plasate/ repartizate în niveluri (pot fi aplicate și altele instrumente).
4. Mediile rezultatelor finale pentru fiecare unitate de învățare se adună și se calculează media rezultatelor învățării pentru disciplina care și reprezintă aprecierea manifestării competențelor specifice disciplinei date. În același mod pot fi evaluate manifestările competențelor transversale, transdisciplinare, ținând cont de semnificația formativă a fiecărei discipline în parte.
5. De exemplu, conform rezultatelor punctate în tabel, elevul a obținut media 57 puncte, în cazul studierii tuturor unităților de învățare și se plasează în categoria elevilor cu nivelul 1 de formare sau clasament minim.

CONCLUZII

Abordarea sistemică în vederea construirii unei paradigme de evaluare a competențelor în cadrul învățământului general creează oportunități în evaluarea nivelului de competențe la elevi în procesul actului de învățare.

Valențele acestei abordări se încadrează în următorul ansamblu de prevederi:

- Evaluarea gradului de manifestare a competențelor se corelează cu etapele de formare a acestora și se axează pe acumularea de puncte pe parcursul formării și evaluării.
- Evaluarea gradului de manifestare a competențelor se axează pe trei aspecte interconexe: evaluarea componentelor/ constituentelor de competențe în cadrul studierii unităților de învățare ca indicatori de manifestare gradual a competenței și în disciplinele școlare; evaluarea competențelor în integritatea sa la finele studierii disciplinei școlare și evaluarea competențelor transversale/ transdisciplinare.
- Elaborarea și aplicarea metodologiei și instrumentarului de evaluare a gradului de manifestare a competențelor la elevi presupun un efort suplimentar din partea cadrelor didactice și o pregătire specială în acest sens. Fără implicarea specialiștilor în evaluare, cercetătorilor științifici, metodicienilor va fi complicat de implementat un sistem de evaluare a gradului de dezvoltare a competențelor la elevi din învățământul general.

Sistemul propus nu pretinde la abordarea exhaustivă și are nevoie de dezvoltare și perfecționare. În același timp acest sistem deschide perspective reale de a promova o nouă abordare a evaluării rezultatelor școlare.

REFERINȚE

1. GUȚU, Vl. (coord.), DANDARA. O., DARII, L., ȘEVCIUC, M., TOMA, N., VICOL, M. Iu. *Curriculum Național: concept, structură și orientări strategice de dezvoltare*. Universitatea de Stat din Moldova, UNICEF Moldova, Chişinău: CEP USM, 2018, 138 p. ISBN 978-9975-142-41-0.
2. КАНИНА, Н.П. *Предложения по внедрению комплексного подхода к оцениванию компетенций*. В: Alma Mater, 2014, №1, с.65-69

***** Articolul este realizat în cadrul Subprogramului (2024-2027) „*Teoria și metodologia monitorizării și dezvoltării continue și ciclice a curriculumului școlar*”, cifrul 01.14.01.